

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Деркача Андрія Леонідовича (ч.5)

При всій важливості організації виробничого контролю за радіаційною безпекою його правове забезпечення лишає бажати кращого. На рівні закону лише задекларований обов'язок осіб, що мають дозвіл на здійснення діяльності, пов'язаної з використанням джерел іонізуючого випромінювання, щодо організації контролю за радіаційною безпекою. А підзаконні акти передбачають, або надто загальні положення щодо організації служби радіаційної безпеки в установі (пункт 14.3. Основних санітарних правил забезпечення радіаційної безпеки України від 02.02.2005 р.), або ж, містяться надто застарілі положення (Положення про службу радіаційної безпеки установи від 23.10.1990 р.), які не враховують сучасних реалій, особливостей формування структури підприємств, установ, організацій, що використовують джерела іонізуючого випромінювання й підлягають ліцензуванню. Доцільно було б у Законі України "Про використання ядерної енергії та радіаційної безпеки", а в перспективі й у запропонованому Законі "Про основні принципи контролю за ядерною та радіаційною безпекою в Україні", визначити основні, принципові положення щодо формування служби радіаційної безпеки на підприємствах, установах, організаціях, що використовують джерела іонізуючого випромінювання. Більш детально це питання має бути регламентовано у Положенні про службу радіаційної безпеки на підприємствах, установах, організаціях, яке має бути розроблено МОЗ України та Держкоматом регулювання України і затверджено Кабінетом Міністрів України.

У територіальній організації контролю у даній сфері важлива роль відводиться органам місцевого самоврядування. На територіях, які їм підвідомчі, ці органи мають забезпечувати дотримання законодавства з питань охорони довкілля, захисту населення від негативних техногенних впливів, у тому числі і тих, що, пов'язані з діяльністю ядерних установок, об'єктів, використанням джерел іонізуючого випромінювання. З питань радіаційної безпеки компетенція органів місцевого самоврядування й "місцевих органів державної влади" (без її розмежування між ними) визначені у ст. 20 Закону України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку". Такий підхід до визначення компетенції різних за статусом й організації своєї роботи органів, викликає певні заперечення. Із ст. 20, зокрема, важко судити про склад місцевих органів державної влади, на яких поширюється зазначена стаття, про характер співвідношення їх повноважень із повноваженнями органів місцевого самоврядування. Тому є сенс у Законі України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" визначення компетенції органів місцевого самоврядування у даній сфері присвятити окрему статтю.

Варто визначити і склад відповідних "місцевих органів державної влади", повноваження кожного з них, зокрема, місцевих державних адміністрацій, у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки.

Якщо ж керуватися ст. 20 Закону України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" та положеннями інших нормативно-правових актів, то до повноважень органів місцевого самоврядування питань контролю у даній сфері слід віднести: погодження питань розміщення на своїй території підприємств по видобуванню уранових руд, ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами; взяття участі в екологічній експертизі проектів розміщення будівництва і зняття з експлуатації ядерних установок і об'єктів, розташованих на їх території; організація громадських слухань з питань захисту проектів розміщення й спорудження ядерних установок та об'єктів; організація, в разі

необхідності, радіологічного обстеження територій навколо місць розташування ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами; контроль стану забезпечення безпеки населення та охорони довкілля на своїй території, а також готовності підприємств, установ, організацій та громадян до дій на випадок радіаційної аварії тощо.

Слід зазначити, що усі розглянуті повноваження органів місцевого самоврядування, передбачені ядерним законодавством. Натомість, у Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.1997 р. вони не знайшли прямого відтворення. Останній, зокрема, містить лише загальні положення про: надання місцевою радою згоди на розміщення на території села, селища, міста нових об'єктів, сфера екологічного впливу діяльності яких включає відповідну територію; здійснення контролю за дотриманням природоохоронного законодавства; прийняття за пропозицією територіальних громад рішення щодо проведення консультативного опитування з питань, які стосуються їх спільних інтересів (статті 26, 33, 43 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні").

З метою забезпечення взаємоузгодженості законодавчих положень, що визначають повноваження органів місцевого самоврядування, які містяться у різних законах, враховуючи значимість питань протирадіаційного захисту населення України, доцільно було б їх повноваження з питань контролю за радіаційною безпекою безпосередньо передбачити й у Законі України "Про місцеве самоврядування України" із чітким визначенням того: а) що є компетенцією виконкому сільської, селищної, міської ради (зокрема, організація громадського слухання з питань захисту проектів розміщення й спорудження ядерних установок та об'єктів, участь в екологічній експертизі проектів розміщення будівництва і зняття з експлуатації ядерних установок і об'єктів, розташованих на їх територіях, організація контролю готовності підприємств, установ, організацій та громадян до дій на випадок радіаційної аварії тощо); б) що відноситься до повноважень сільських, селищних, міських, районних та обласних рад, пов'язаних з вирішенням питань виключно на їх пленарних засіданнях (погодження місць розташування об'єктів, на яких використовуються джерела іонізуючого випромінювання, прийняття рішення про організацію проведення консультативного референдуму з питання розміщення на відповідній території ядерних установок, об'єктів, погодження видів, обсягів, джерел та порядку надання компенсацій населенню території, на яких розміщуються підприємства по видобуванню уранових руд, ядерні установки, об'єкти, призначені для поводження з радіоактивними відходами). Суб'єктами контролю за ядерною та радіаційною безпекою є й громадяни та їх об'єднання. Відповідно до Закону України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" (ст. 11) вони, зокрема, мають право на участь в обговоренні проектів законодавчих актів і програм у сфері використання ядерної енергії, а також на участь в обговоренні питань, пов'язаних з розміщенням, проектуванням, спорудженням, експлуатацією та зняттям з експлуатації ядерних установок, джерел іонізуючого випромінювання.

З ініціативи об'єднань громадян, а також "місцевих органів державної влади" та органів місцевого самоврядування за рахунок їх коштів або на громадських засадах може здійснюватися громадська експертиза безпеки ядерної установки чи об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами (ст. 41 Закону України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку").

Формами громадського контролю є й громадські слухання з питань захисту проектів щодо розміщення, спорудження, зняття з експлуатації підприємств по видобуванню уранових руд, ядерних установок та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, а також участь у дорадчому референдумі з питання розміщення на відповідній території

ядерних установок й об'єктів, які мають загальнодержавне значення.

Таким чином, організаційна система контролю у сфері ядерної та радіаційної безпеки є надзвичайно розгалуженою, складається з органів різного рівня, масштабу й характеру діяльності. Це: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, органи виконавчої влади, включаючи ті, на які покладено здійснення державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки, органи місцевого самоврядування, судові органи, органи прокуратури, суб'єкти, що отримали ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з використанням ядерної енергії, а також громадськість. Усі вони різняться за своїм статусом, характером діяльності і формують систему державного, виробничого, самоврядного та громадського контролю. Дана система формується під впливом різноманітних факторів, серед яких ключова роль належить реформам державного управління та регулювання у даній сфері.

Динамізм відповідних реформувань свідчить про те, що удосконалення державного управління використання ядерної енергії, державного регулювання у сфері ядерної та радіаційної безпеки, здійснювалося переважно шляхом проб та виправлення помилок. Їх наслідком є існування поліцентричної системи управління та контролю у сфері ядерної та радіаційної безпеки, яка не сприяє належній координації між органами, які її складають, концентрації їх зусиль на вирішенні завдань протирадіаційного захисту населення, підвищенні безпеки у процесі експлуатації ядерних установок та об'єктів, безпечному поводженні з ядерними матеріалами.

З метою посилення взаємодії, ефективності функціонування усіх структурних ланок організаційної системи державного управління та регулювання у даній сфері є потреба в утворенні на базі Держкоматомрегулювання України Національної комісії з ядерного регулювання, як органу зі спеціальним статусом про що вже говорилося раніше.

Потребують удосконалення й правові засади діяльності окремих ланок організаційної системи контролю у даній сфері. Зокрема, це стосується служби радіаційної безпеки, діяльність якої регламентується лише підзаконними актами, які або застаріли, або містять окремі загальні положення й не забезпечують всебічне регулювання відповідного питання.

З метою виправлення положення доцільно у Законі України "Про використання ядерної енергії та радіаційної безпеки" визначити основні, принципові положення щодо формування служби радіаційної безпеки на підприємствах, установах, організаціях, що використовують джерела іонізуючого випромінювання.

Більш детально це питання має бути регламентовано у Положенні про службу радіаційної безпеки на підприємствах, установах, організаціях, яке має затвердити Кабінет Міністрів України.

Невпорядкованим є і законодавче врегулювання повноважень у даній сфері органів місцевого самоврядування. Так, на рівні закону не розмежовані повноваження цих органів й місцевих органів виконавчої влади. Тому є потреба у Законі України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" визначенню компетенції органів місцевого самоврядування у даній сфері присвятити окрему статтю. Це доцільно зробити й стосовно інших органів, які здійснюють контроль на місцевому рівні.

Враховуючи значимість питань протирадіаційного захисту населення України повноваження органів місцевого самоврядування з питань контролю за радіаційною безпекою необхідно безпосередньо передбачити й у Законі України "Про місцеве самоврядування України" з чітким визначенням того, що є компетенцією виконкому сільської, селищної, міської ради, а що відноситься до повноважень сільських, селищних, міських, районних та обласних рад, пов'язаних з вирішенням питань виключно на їх пленарних засіданнях.

2.2. Правові форми здійснення контролю у галузі забезпечення ядерної та радіаційної безпеки

Контроль у сфері ядерної та радіаційної безпеки, як і контроль в інших сферах суспільного життя, здійснюється у певних правових формах. Йдеться про зовнішній прояв контрольної діяльності (конкретних однорідних дій контролюючих органів), який зафіксований у законодавстві. Юридичне оформлення цієї діяльності вводить суб'єктів, які здійснюють контроль, в русло певних правових вимог, що дозволяє уникнути свавілля з боку контролюючих органів, оцінювати їх діяльність з точки зору відповідності правовим приписам [42, с. 24, 84; 167, с. 58].

Аналіз законодавства свідчить про велике розмаїття правових форм контролю, що об'єктивно зумовлено чисельністю: а) суб'єктів контролю, що відрізняються своїм статусом, завданнями, а відтак, й організаційними засадами й засобами реалізації своїх функцій, у тому числі контрольних; б) об'єктів контролю, які мають свої особливості, а, отже, вимагають застосування щодо них у певних випадках спеціальних форм контролю. Ця обставина зумовила те, що у юридичній літературі не склалася загальноновизнана класифікація форм контролю [8, с. 214]. Відповідні групування форм реалізації контрольної діяльності визначаються у багатьох випадках для дослідження контролю у певних сферах суспільного життя [164; 103, с. 9-13; 152, с. 131-161].

У даній сфері контролю (при всій різноманітності контролюючих суб'єктів, форм організації та здійснення контролю) можна, орієнтуючись на зміст, характер, наслідки застосування тих чи інших дій з контролю, виділити наступні форми реалізації контролю:

- одержання інформації з питань ядерної та радіаційної безпеки;
- перевірка дотримання законодавства про використання ядерної енергії, забезпечення ядерної та радіаційної безпеки;
- ліцензування діяльності у сфері використання ядерної енергії;
- моніторинг радіаційного стану;
- оцінка відповідності техніко-економічних обґрунтувань і проектів будівництва, реконструкції, зняття з експлуатації; матеріалів, які містять обґрунтування, аналіз та оцінка рівня безпеки визначених чинним законодавством етапів життєвого циклу ядерних установок, об'єктів; документації, що стосується змін вимог, лімітів та критерії безпеки у сфері використання ядерної енергії, вимогам законодавства про ядерну та радіаційну безпеку.

Інформація з питань ядерної та радіаційної безпеки необхідна для оцінки стану протирадіаційного захисту населення, персоналу, забезпечення безпеки при експлуатації ядерних установок, об'єктів й поводження з ядерними матеріалами та прийняття контролюючими органами на основі аналізу отриманої інформації відповідних рішень, зокрема, про: позитивну чи негативну оцінку діяльності суб'єктів, відповідальних за реалізацію ядерної політики, або здійснюючих діяльність у сфері використання ядерної енергії; надання дозволу (згоди) на здійснення тих чи інших дій у сфері використання ядерної енергії; усунення порушень вимог правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки; призначення перевірки повноти й достатності наданої в контролюючий орган інформації; застосування передбачених законодавством примусових заходів впливу на порушників тощо. Порядок надання контролюючим органам інформації визначається законодавством. Умовно можна виокремити два блоки норм, що регламентують отримання інформації: 1) передбачають надання інформації у будь-який час на вимогу суб'єктів, що здійснюють контроль; 2) установлюють обов'язковість здійснення певних заходів інформаційного характеру за певною процедурою чи формою.

Право у будь-який час вимагати інформацію безпосередньо, впливає з характеру контрольної діяльності й фіксується у той чи інший спосіб на нормативно-правовому рівні. Так, згідно ст. 25 Закону України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” державні інспектори мають право отримувати від ліцензіата чи власника необхідну інформацію з питань дотримання ядерного законодавства.

Ця інформація відповідно до Порядку здійснення державного нагляду за забезпеченням безпеки при використанні ядерної енергії, затвердженого наказом Держкоматомрегулювання України від 19.11.2003 р. № 141 [125], підлягає оперативному аналізу і оцінці з метою встановлення: відповідності стану установок, об’єктів, систем (елементів), важливих для безпеки, робіт, дій персоналу і діяльності Ліцензіата вимогам безпеки; погіршення стану систем (елементів), важливих для безпеки; впливу установок, об’єктів на персонал, населення і довкілля.

Доступ контролюючого органу (на його вимогу) до інформації може здійснюватися у різний спосіб, а саме, шляхом: надання йому необхідних документів й матеріалів за запитом; заслуховування на засіданнях контролюючого органу відповідних керівників, посадових осіб органів підприємств, установ, організацій, органів виконавчої влади; відвідування органів виконавчої влади, підприємств, установ й організацій і ознайомлення безпосередньо у них з необхідними документами чи бути присутніми на їх засіданнях тощо.

Ці форми одержання інформації застосовуються, зокрема, у діяльності таких суб’єктів контролю за ядерною та радіаційною безпекою як: прокуратура (ст. 20 Закону України “Про прокуратуру”), Рада національної безпеки і оборони України (ст. 4 Закону України “Про Раду національної безпеки і оборони України”), Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (ст. 13 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»), Міністерство охорони навколишнього природного середовища України (пункт 5 Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України), МОЗ України (пункт 5 Положення про Міністерство охорони здоров’я України), Комітет Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки та інші парламентські комітети (ст. 17 Закону України “Про комітети Верховної Ради України” [76] в ред. Закону № 3277-IV від 22.12.2005 р.), органи місцевого самоврядування (пункт 13 частини ст. 2, ст. 49 та інші Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”) тощо.

Спеціальними формами отримання інформації є депутатський запит та депутатське звернення.

Згідно ст. 15 Закону України “Про статус народного депутата України” депутатський запит – це вимога народного депутата, народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, яка заявляється на сесії Верховної Ради України до Президента України, до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на території України, дати офіційну відповідь з питань, віднесених до їх компетенції.

Особливе значення має депутатське звернення, під яким розуміється викладена в письмовій формі позиція народного депутата, звернена до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об’єднань громадян здійснити певні дії, дати офіційне роз’яснення чи викласти позицію з питань віднесених до їх компетенції. Відповідь на звернення надається в обов’язковому порядку (протягом 10 днів з моменту його одержання) і безпосередньо тим органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, до якого було направлено

звернення (ст. 16 Закону України “Про статус народного депутата України”). Як приклад можна навести звернення народного депутата України А.Деркача до Прем’єр-міністра України з приводу транспортування через територію України відпрацьованого ядерного палива від 22.11.2005 р. № 365/8-128. У ньому, зокрема, зазначалося, що на даний час відсутні ратифіковані Верховною радою України міждержавні угоди між Україною і країнами, які здійснюють відповідне транспортування через територію України й існує нагальна потреба у приведенні існуючої практики відповідно до вимог законодавства України. У відповіді Кабінету Міністрів України на депутатське звернення від 09.12.2005 р. № 09-01/6688-1127 к, визнавалася наявність невирішених проблем у правовому забезпеченні перевезень ядерного палива територією України та інформувалося про прийняті заходи щодо упорядкування практики відповідних перевезень згідно вимог законодавства України і міжнародної практики.

Отримання інформації з питань ядерної та радіаційної безпеки може бути ініційовано й громадянами. Зокрема, вони мають право на запит та одержання від відповідних підприємств, установ та організацій у межах їх компетенції повної та достовірної інформації щодо безпеки ядерної установки чи об’єкту, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, а також на отримання інформації від установ державної системи контролю за радіаційною обстановкою на території України про рівні радіаційного випромінювання на території України, зокрема в місцях їх проживання чи роботи (ст. 10 Закону України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку”).

Цей припис узгоджується з положеннями Конвенції ООН про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього природного середовища (Данія, м. Орхус, 1998 р.), ратифікованої Законом України від 06.07.1999 р. [64], Законом України “Про охорону навколишнього природного середовища” (статті 25, 25-1), які передбачають механізми доступу громадян до екологічної інформації, у тому числі пов’язану з ядерною тематикою.

Базові положення щодо звернення з інформаційним запитом визначено Законом України “Про інформацію”, відповідно до яких наказом Мінприроди України від 18.12.2003 р. затверджене Положення про порядок надання екологічної інформації. Встановлено, що інформаційний запит подається у письмовій або електронній формі та має містити не більше трьох питань з однієї екологічної проблеми.

Відповідь на інформаційний запит має бути надана письмово протягом 30 днів, а в разі якщо обсяги та складність збору запитуваної інформації не виправдовують цей термін, то він може бути продовжений ще на 30 днів. Внутрішньо-відомчі акти з питань інформаційного забезпечення громадськості прийняті Держатомрегулювання. Це, зокрема, затверджені його наказами від 19.02.2004 р. № 30 Положення про організацію інформаційної діяльності та роботи з громадськістю у Держатомрегулюванні України та від 23.06.2004 р. № 110 Методичні рекомендації з питань взаємодії з громадськістю та ЗМІ Державних інспекцій з ядерної безпеки на АЕС.

Другий блок регулювання отримання інформації базується на передбаченій законодавством обов’язковості здійснення відповідних заходів інформаційного характеру за певною процедурою чи формою. На нормативно-правовому рівні визначені такі способи оформлення інформації як: доповіді, звіти, облікові матеріали, паспортизація, тощо. У доповідях висвітлюються результати державної політики у певній сфері, окреслюються проблеми які мають вирішуватися.

Стосовно ядерної та радіаційної безпеки відповідна інформація згідно з чинною практикою наводиться у трьох видах доповідей. Як складова загальних проблем забезпечення

екологічної безпеки, охорони довкілля проблематика з ядерної та радіаційної безпека висвітлюється у щорічній Національній доповіді про стан навколишнього природного середовища. Підготовка такої доповіді та подання на розгляд Верховної Ради України покладається на Міністерство охорони навколишнього природного середовища України (ст. 25-1 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”).

Відповідно до статей 5, 20 Конвенції про ядерну безпеку, ратифіковану Законом України від 17.12.1997 р., в Україні регулярно готується Національна доповідь “Про виконання зобов’язань України відповідно до конвенції про ядерну безпеку”.

У підготовці цієї доповіді беруть участь державні органи, відповідальні за реалізацію державної політики у сфері використання ядерної енергії (Держкоматомрегулювання, МОЗ України, МНС України, Міністерство палива та енергетики та ін.).

Головною метою доповіді є надання об’єктивної інформації про стан безпеки ядерних установок і заходів, що вживаються для підвищення її рівня, а також висвітлення змін і прогресу в законодавчій та регулюючій основі та ядерному секторі України. Доповідь подається на нараду Договірних Сторін з розгляду відповідних доповідей. Такі наради проводяться з інтервалом, що не перевищує трьох років. Україна вже підготували три такі доповіді (остання була в 2004 році) і працює над четвертою.

Крім того, Державним комітетом ядерного регулювання України готується щорічна доповідь про стан ядерної та радіаційної безпеки в Україні. Це передбачено абз. 18 пункту 4 Положення про Державний комітет ядерного регулювання України, затвердженого Указом Президента України від 06.03.2001 р. № 155/2001.

У доповіді надається інформація про заходи, які були запроваджені органами державної влади, підприємствами та організаціями, що здійснюють діяльність у сфері використання ядерної енергії, для підвищення рівня ядерної та радіаційної безпеки, зменшення ризиків опромінення персоналу, населення та довкілля.

Доповідь має подаватися Президентові України, Верховній Раді України, іншим органам державної влади, а також органам місцевого самоврядування, громадським організаціям. Оцінюючи стан нормативно-правового регулювання розробки зазначених доповідей, слід відзначити відсутність тут єдиних правових засад. Так, підготовка доповіді, в одному випадку передбачається законом, в-другому, – положенням, в-третьому, – конвенцією.

Стосовно Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища України та Доповіді про стан ядерної та радіаційної безпеки відповідні правові положення обмежуються декларуванням їх розробки й визначенням органів, до яких мають надаватися. Відсутні правові вимоги щодо змісту доповідей, суб’єктів, що мають брати участь у їх розробці, відповідальності керівників відповідних центральних органів виконавчої влади за організацію їх підготовки та інші параметри їх опрацювання. Тож багато, що у підготовці відповідних доповідей залежить від ентузіазму, ініціативності осіб, що залучені до цієї справи. На жаль, це не завжди дає позитивні результати. Наприклад, у 2003-2004 роках не було забезпечено підготовку та подання до Верховної Ради України Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища України, як того вимагає Закон. Очевидно, що в Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища” слід більш детально регламентувати питання підготовки вищезазначеної Національної доповіді. При цьому враховуючи значення цієї доповіді, з метою посилення відповідальності за її розробку, варто було б передбачити, що вона розробляється Мінприроди України й подається до Кабінету Міністрів України з наступним внесенням на розгляд Верховної Ради України. Такі ж вимоги і механізм опрацювання доцільно було б встановити у Законі України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” щодо Доповіді про стан ядерної та

радіаційної безпеки в Україні (має розроблятися Державним комітетом ядерного регулювання України, подаватися Кабінету Міністрів України, який й вносить її до Верховної Ради України).

Це суттєво підвищить статус зазначеної доповіді. З метою адаптації ядерного законодавства України до положень Конвенції про ядерну безпеку, що стосуються підготовки національної доповіді про її (Конвенції) виконання, доцільно в Законі України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” передбачити положення, присвячені цьому питанню.

Важливою формою надання інформації, передбаченою законодавством, є звіт (повідомлення про свої дії).

Звіти можуть стосуватись різних аспектів діяльності з використання атомної енергії, поводження з радіоактивними матеріалами. Вони можуть мати спеціалізований характер чи бути складовою більш загальних звітів, що надаються у встановленому порядку органами виконавчої влади загальної компетенції. Прикладом останніх може бути звіт про виконання Державного бюджету України, включаючи ті його частини, які стосуються ядерної енергетики, який Кабінет Міністрів України подає Верховній Раді України (пункт 6 ст. 116 Конституції України).

Як приклад вузькоспеціалізованого звіту можна навести “Звіт про результати перевірки використання у 2002-2004 роках коштів Державного бюджету України на виконання Комплексної програми поводження з радіоактивними відходами”, який розглянула Колегія Рахункової палати і передала до Верховної Ради України (лист від 10.05.2005 р. № 03-805). До спеціальних звітів також відносяться: щорічні звіти про виконання Плану наглядової діяльності Державного комітету ядерного регулювання; звіти Держатомрегулювання щодо забезпечення безпеки при реалізації проектів плану здійснення заходів на об’єкті “Укриття”; звіти про зміни інвентарної кількості ядерного матеріалу та звіти за результатами інвентаризації ядерних матеріалів; звіти за результатами випробувань при введенні АЕС в експлуатацію; звіт про аналіз безпеки провадження діяльності з перевезення радіоактивних матеріалів; звіти про порушення в роботі АЕС; звіт про чисельність населення, яке проживає в зонах радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи тощо. Усі звіти даного роду складаються у порядку, встановленому щодо них відповідними нормативно-правовими актами. Наприклад, наказом Держкоматомрегулювання України від 29.12.2001 р. № 122 були затверджені “Вимоги до щорічного звіту про аналіз радіаційної безпеки при виробництві джерел іонізуючого випромінювання”.

Іншою обов’язковою формою інформації з питань ядерної та радіаційної безпеки є облік (систематичне або комбіноване нагромадження, групування та узагальнення відповідної інформації). Він проводиться у порядку здійснення статистичних спостережень та застосування спеціальних облікових систем.

Зокрема, наказом Державного комітету статистики України від 14.07.2003 р. № 216 затверджена інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 3 (Чорнобиль) “Звіт про чисельність населення, яке проживає в зонах радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи”.

Постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.1997 р. № 847 затверджене Положення про Державний реєстр джерел іонізуючого випромінювання і порядок оплати послуг з їх реєстрації.

Державний реєстр джерел іонізуючого випромінювання – єдина державна система обліку і контролю джерел іонізуючого випромінювання, діяльність з якими не звільняється від контролю і які вироблені на території України або ввезені чи вивезені через державний кордон, а також власників цих джерел іонізуючого випромінювання, юридичних і фізичних

осіб, за якими джерела іонізуючого випромінювання закріплені на праві повного господарського відання або оперативного управління чи знаходяться у їх володінні і користуванні на інших підставах.

Державна система обліку ядерних матеріалів визначається Положенням про державну систему обліку та контролю ядерних матеріалів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 р. № 1525.

Дана система обліку включає в себе комплекс технічних та організаційних заходів і застосовується до всього ядерного матеріалу, який використовується в мирних цілях у межах території України, під її юрисдикцією або знаходиться під її контролем.

Організацію та ведення державного обліку ядерних матеріалів здійснює

Держатомрегулювання. Відповідальність за здійснення обліку ядерних матеріалів на ядерних установках, в інших місцях знаходження несе експлуатуюча організація (ліцензіат).

Стаття 18 Закону України “Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання” передбачає ведення системи обліку доз опромінення населення. Вона спрямована на визначення критичних груп людей залежно від умов та місця проживання чи розташування робочих місць та реєстрацію індивідуальних доз опромінення осіб, віднесених до критичної групи. Облік індивідуальних доз опромінення людей, віднесених до критичної групи, ведеться в районному (міському) дозовому реєстрі опромінення, організацію ведення якого здійснюють місцеві органи виконавчої влади.

Важливими формами обліку у сфері поводження з радіоактивними відходами, передбаченими Законом України “Про поводження з радіоактивними відходами” (статті 1, 15, 16) є ведення:

- державного кадастру сховищ радіоактивних відходів – зведення систематизованих відомостей про об’єкти для зберігання чи захоронення радіоактивних відходів;
- державного реєстру радіоактивних відходів – послідовний поточний запис актів спеціальної форми про утворення, фізико-хімічний склад, обсяги, властивості, а також перевезення, зберігання та захоронення радіоактивних відходів.

Також ведеться облік порушень в роботі атомних електричних станцій відповідно до Положення про порядок розслідування та обліку порушень в роботі атомних електричних станцій, затвердженого наказом Держатомрегулювання від 01.12.2004 р. № 184.

Паспортизація, як форма обліку у даній сфері, здійснюється шляхом ведення Радіаційно-гігієнічного паспорту підприємства та Радіаційно-екологічного паспорту території (пункт 7.2. Основних санітарних правил забезпечення радіаційної безпеки України, затверджених наказом Міністерства охорони здоров’я України від 02.02.2005 р. № 54).

Ці паспорти уведені з метою узагальнення радіаційних характеристик окремого об’єкта або території, а також для оцінки стану протирадіаційного захисту персоналу і населення.

У Радіаційно-гігієнічному паспорті підприємства, зокрема, має міститися перелік і характеристики джерел, що знаходилися на підприємстві протягом звітнього року. Для кожного радіонуклідного джерела повинні бути перераховані тип й найменування; радіонуклідний склад; фізико-хімічні форми, у яких знаходяться радіонукліди (хімічні сполуки, агрегатний стан, наявності порошків – дисперсність частинок); активність кожного з радіонуклідів (на момент обстеження); короткі характеристики контейнера (тари), у якому знаходиться джерело; коротке призначення й спосіб використання джерела тощо.

Радіаційно-екологічний паспорт території має містити дані про: найменування території, площу території, чисельність населення, найменування і число установ, на яких проводяться роботи з джерелами іонізуючих випромінювань; показники радіаційної безпеки (зміст радіонуклідів у мінеральній будівельній сировині та будівельних матеріалах, річні ефективні

дози опромінення населення від усіх джерел іонізуючих випромінювань, тощо).

Чинним законодавством України передбачені й інші форми обов'язкового надання відповідної інформації. Так на вимогу пацієнта йому має надаватися повна інформація про очікувану чи отриману ним дозу опромінення та про можливі його наслідки.

Юридичні або фізичні особи мусять сповістити орган державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки про свій намір здійснити який-небудь з видів діяльності, пов'язаних і з використанням ядерної енергії, джерел іонізуючого випромінювання.

Експлуатуюча організація (оператор) повинна у встановленому порядку подавати своєчасно і в повному обсязі інформацію про випадки порушень у роботі ядерних установок або сховищ для захоронення радіоактивних відходів. Крім того: а) будь-яка юридична чи фізична особа, яка здійснює роботи з радіоактивними речовинами та джерелами іонізуючого випромінювання, як об'єктами санітарного нагляду, зобов'язана надавати закладам державної санітарно-епідеміологічної служби МОЗ України Щорічний звіт про відповідність вимогам санітарного законодавства; б) видача і повернення джерел іонізуючого випромінювання на підприємстві, установі повинні реєструватися в прибутково-видатковому журналі, що знаходиться у відповідальності за зберігання джерела особи; в) експлуатуюча організація (ліцензіат) надсилає до Держатомрегулювання за установленими ним формами і термінами документи про зміни в конструкції ядерної установки, які можуть змінити форму, кількість, розташування та потік ядерного матеріалу, що використовується, та ін.

Перевірка (обстеження з метою контролю) дотримання законодавства про використання ядерної енергії, забезпечення ядерної та радіаційної безпеки.

Перевірка має різні види свого застосування (інспектування, інвентаризація, обстеження, атестація, тощо) і є активною формою контрольної діяльності, без якої неможливо застосування заходів контролю, у тому числі й тих, що пов'язані з реагуванням на виявлені правопорушення у даній сфері.